

ПОНЯТТЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Козлова Юлія Сергіївна

*аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Належне функціонування будь-якої сфери суспільних відносин, ефективність здійснення відповідної діяльності, протікання певних процесів напряму залежить від того, наскільки повно й якісно визначено їх правове підґрунтя. Останнє може бути представлено як правові засади функціонування окремої сфери суспільних відносин. У контексті здійснення фінансового моніторингу Національним банком України визначення сутності, значення й особливостей правових засад його діяльності є однією з основних умов його характеристики як суб'єкта даної сфери суспільних відносин. При цьому слід зазначити, що категорія «правові засади» є доволі складною та багатоаспектною, що, в першу чергу, обумовлено наявністю в її змісті категорії «право».

Так, з позиції філософії, сутність категорії «право» розкривають як один із провідних регуляторів людської суспільної життєдіяльності, неодмінної складової соціального способу людської життєдіяльності й особлива сфера професійної діяльності, що виникає на ґрунті забезпечення зазначеної складової життєдіяльності. Право, підкреслює В. Петрушенко, органічно пов'язане із природними та соціальними характеристиками людини: у фізичному плані людина має просторово-часові обмеження, тілесність, що включає людину в численні зв'язки та породжує матеріальні й вітальні потреби, а тому люди взаємно доповнюють і взаємно обмежують одне одного, взаємно створюють спільні блага та взаємно претендують на володіння ними в сприятливому для себе варіанті [1, с. 163]. Автори філософського енциклопедичного словника під правом розуміють систему загальнообов'язкових норм і відносин, яка охороняється засобами державного впливу, включаючи примусові заходи. На думку вчених, право забезпечує юридичну регламентацію суспільних відносин у межах усього суспільства. Реальний зміст і соціальне призначення правових функцій зумовлені формою і характером державного устрою, економічними відносинами та відношеннями власності, які склались у суспільстві. Водночас право є відносно самостійним, впливаючи в свою чергу на

державні інституції шляхом встановлення юридичних правил і законів, загальнообов'язкових для всіх державних структур [2, с. 508]. Як свідчить аналіз філософських позицій, правом регулюється як у цілому суспільний устрій, так і поведінка окремого його індивіду або ж колективів.

Про складність і багатоаспектність категорії «право» свідчить і її семантичний аналіз. Зокрема, як зауважують автори великого тлумачного словника сучасної української мови, слово «право» вживається в наступних значеннях: здійснювана державою форма законодавства, залежна від соціального устрою країни; законодавство; виборювані народом справедливі соціальний лад і законодавство; система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю панівного класу або всього народу; інтереси певної особи, суспільної групи тощо, які спираються на закон, релігійні постулати, давні звичаї; обумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь; перевага, привілеї, надані кому-, чому-небудь, користуватися чим-небудь; офіційний дозвіл, допуск до виконання якихось обов'язків; обумовлений постановою держави, установи захист інтересів і можливостей особи щодо участі в чому-небудь, одержання чогось тощо; сукупність міжнародних угод, договорів, що регулюють взаємовідносини держав у певних питаннях [3, с. 1101]. З наведеного слідує, що категорія «право» використовують не тільки в значенні регулятора суспільних відносин і поведінки їх окремих суб'єктів, а вже і як здатність таких суб'єктів діяти певним чином.

У даному випадку мова йде про подвійне сприйняття категорії «право» – як право об'єктивне та суб'єктивне. Так, як зазначають фахівці з теорії держави і права, об'єктивне право є спеціально-соціальним, оскільки воно є наслідком державної діяльності, втіленням волевиявлення держави. Таке право міститься в приписах законів; принципах і нормах ратифікованих міжнародних договорів; судових рішеннях, які стали прецедентами; санкціонованих правових нормах-звичаях тощо [4, с. 235]. На сторінках юридичної енциклопедичної літератури при цьому зазначають, що право – це система соціальних загальнообов'язкових норм, дотримання та виконання яких забезпечується державою. Сутність права визначається характером суспільно-економічного ладу та політичної структури держави. З правом пов'язана особлива форма суспільних відносин – правосвідомість, рівень якої, у свою чергу, зумовлений рівнем правової культури населення. При цьому на відміну від об'єктивного розуміння права як системи загальнообов'язкових норм, термін «право» застосовується й в суб'єктивному значенні як права особи, закріплені в конституціях та інших актах національного законодавства та міжнародно-правових актах [5, с. 5; 6, с. 671].

Суб'єктивне право, підкреслює Є.М. Черних, є юридично безперешкодна та захищена можливість дій або станів, що сприймається як приналежність особи, та забезпечується відповідними обов'язками або зв'язаністю дій кореспондуючих осіб, зміст якої полягає в спроможності самостійно визначати та здійснювати свої дії, а також визначати й вимагати дії інших осіб, через що виявляється відношення особи до матеріальних і духовних благ (володіння, користування, розпорядження ними) [7, с. 87–88]. В аспекті визначення правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу категорія «право» використовується в її об'єктивному значенні, тобто за основу береться сукупність нормативно-правових актів, які визначають правила поведінки суб'єктів даної сфери суспільних відносин.

Не можна не відмітити те, що категорія «правові засади» використовується й у більш широкому значенні. Зокрема, на таке положення справ звертає увагу В.Б. Пчелін, який зазначає, що категорія «правові засади» є багатоаспектною, оскільки її можна розуміти в декількох, подекуди зовсім різних значеннях. На думку науковця, в її змісті можна виділити як нормативний склад, тобто правову основу регулювання відповідних суспільних відносин, так і правовий статус їх суб'єктів, а також понятійно-категоріальний апарат, що використовується. Вузьке ж розуміння правових засад передбачає виключно нормативні основи, тобто сукупність нормативно-правових актів, що мають ієрархічні зв'язки відповідно до їхньої юридичної сили, на підставі яких здійснюється правове регулювання відповідних суспільних правовідносин [8, с. 108]. Саме останній з наведених підходів щодо розуміння сутності правових засад діяльності суб'єктів відповідних суспільних відносин є найбільш поширеним і у більшості випадків використовується вченими-правознавцями незалежно від напрямку їх наукових пошуків. У контексті вищенаведеного по відношенню до предмета дослідження доречно використовувати категорію «правові засади» з позиції її вузького розуміння, оскільки, оскільки вона є найбільш розповсюдженою.

Отже, під правовими засадами діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу пропонуємо розуміти сукупність нормативно-правових приписів, які містяться в актах чинного національного законодавства і з урахуванням їх юридичної сили здійснюють нормативно-правову регламентацію такої діяльності та правовий вплив на суспільні відносини, в межах якої вони виникають і знаходять свій розвиток.

Література:

1. Петрушенко В. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів: «Магнолія 2006», 2011. 352 с.

2. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди; ред. В.І. Шинкарук та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.] К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків: Еспада, 2009. 752 с.

5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 5: П–С. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2003. 736 с.

6. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю.С. Шемшученка]. Київ: Юрид. думка, 2007. 992 с.

7. Черних Є.М. Об'єктивне і суб'єктивне право: теоретико-правові аспекти співвідношення: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2008. 196 с.

8. Пчелін В.Б. Сутність нормативно-правового регулювання організації адміністративного судочинства України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 2. С. 106–109.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-47>

ЛЕГАЛЬНИЙ БАР'ЄР ЯК ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ

Коник Антоній Васильович

студент III курсу

Навчально-наукового інституту права

Національного університету водного господарства

та природокористування

м. Рівне, Україна

В науковій літературі серед елементного складу виборчої системи часто виокремлюється поняття виборчого бар'єру. Сам по собі термін «бар'єр» у виборчому праві може вживатись дуже широко: «як будь-який механізм, що має вплив на доступ партії до парламенту» [1, с. 230-231]. В такому сенсі бар'єром можна вважати обмеження у фінансуванні, доступі до агітації, складні реєстраційні процедури та, власне, виборчу систему загалом. Однак при вивченні виборчих систем мова йде про легальний